

РОЗРОБКА ПІДХОДУ ДО ВРАХУВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО ФАКТОРУ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА ПРИ ПРОВЕДЕННІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

У статті розглядається підхід до врахування галузевого фактору в процесі банківського кредитування. Представлено послідовність врахування галузевих особливостей діяльності позичальника на етапах оцінки кредитоспроможності позичальника та визначення вартості заставного майна.

Ключові слова: кредитування, позичальник, кредитоспроможність, галузеві особливості.

В статье рассматривается подход к учету отраслевого фактора при банковском кредитовании. Представлена последовательность учета отраслевых особенностей деятельности заемщика на этапах оценки кредитоспособности заемщика и определения стоимости залогового имущества.

Ключевые слова: кредитование, заемщик, кредитоспособность, отраслевые особенности.

Постановка проблеми. На даний момент у сфері банківського кредитування спостерігається збільшення обсягів неповернених кредитів. Відсутність швидкої реакції на зміни в економічних процесах та неврахування впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на діяльність суб'єктів господарювання значно збільшує кредитні ризики.

Все це обумовлює підвищення уваги до створення якісної процедури банківського кредитування з урахуванням галузевих особливостей діяльності позичальника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним та методологічним проблемам кредитування суб'єкта господарювання присвячено роботи М.Д. Білик,

Л.Д. Буряка, А.М. Поддєрьогіна, В.В. Ковальова, О.І. Лаврушина, О.С. Стоянової [1, 2, 3]. Дослідження питань впливу на кредитоспроможність суб'єкта господарювання галузевих особливостей його діяльності присвячено роботи І.О. Бланка, С.В. Науменкової, Л.О. Примостки, П.М. Чуба, Г.Т. Карчевої, О.О. Терещенко та ін. [4, 5, 6, 7, 8]. Проте питання щодо врахування галузевих особливостей позичальника при проведенні банківського кредитування недостатньо розкриті та досліджені.

Метою даного дослідження є розробка підходу до врахування галузевих особливостей діяльності позичальника при проведенні банківського кредитування.

Виклад основного матеріалу. Незалежно від мети кредитування, аналіз фінансово-економічного стану клієнта та оцінка його кредитоспроможності зводиться до дослідження рівноваги бізнесу на всіх етапах кредитного процесу. Збільшення частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банків змушує до перегляду підходів банківської системи до визначення розміру заставного забезпечення по кредиту.

Заставне забезпечення в сукупності з якісним аналізом кредитоспроможності дозволяє попередити втрати при дефолті у разі завищення оцінки застави та зменшення обсягів кредитування та недоотримання прибутків при зниженні оцінки застави.

Важливою умовою здійснення якісної оцінки кредитоспроможності є аналіз зовнішнього середовища існування підприємства та галузевих особливостей його діяльності [9, С. 88].

Врахування галузевих особливостей діяльності позичальника проводиться на етапах: оцінки кредитоспроможності позичальника та визначення розміру заставного забезпечення.

Схематично підхід до врахування галузевих особливостей діяльності потенційного позичальника представлено на рис. 1.

Рис. 1. Врахування галузевих особливостей діяльності позичальника при проведенні банківського кредитування

Послідовність врахування галузевих особливостей діяльності позичальника в процесі банківського кредитування представлено на рис. 2.

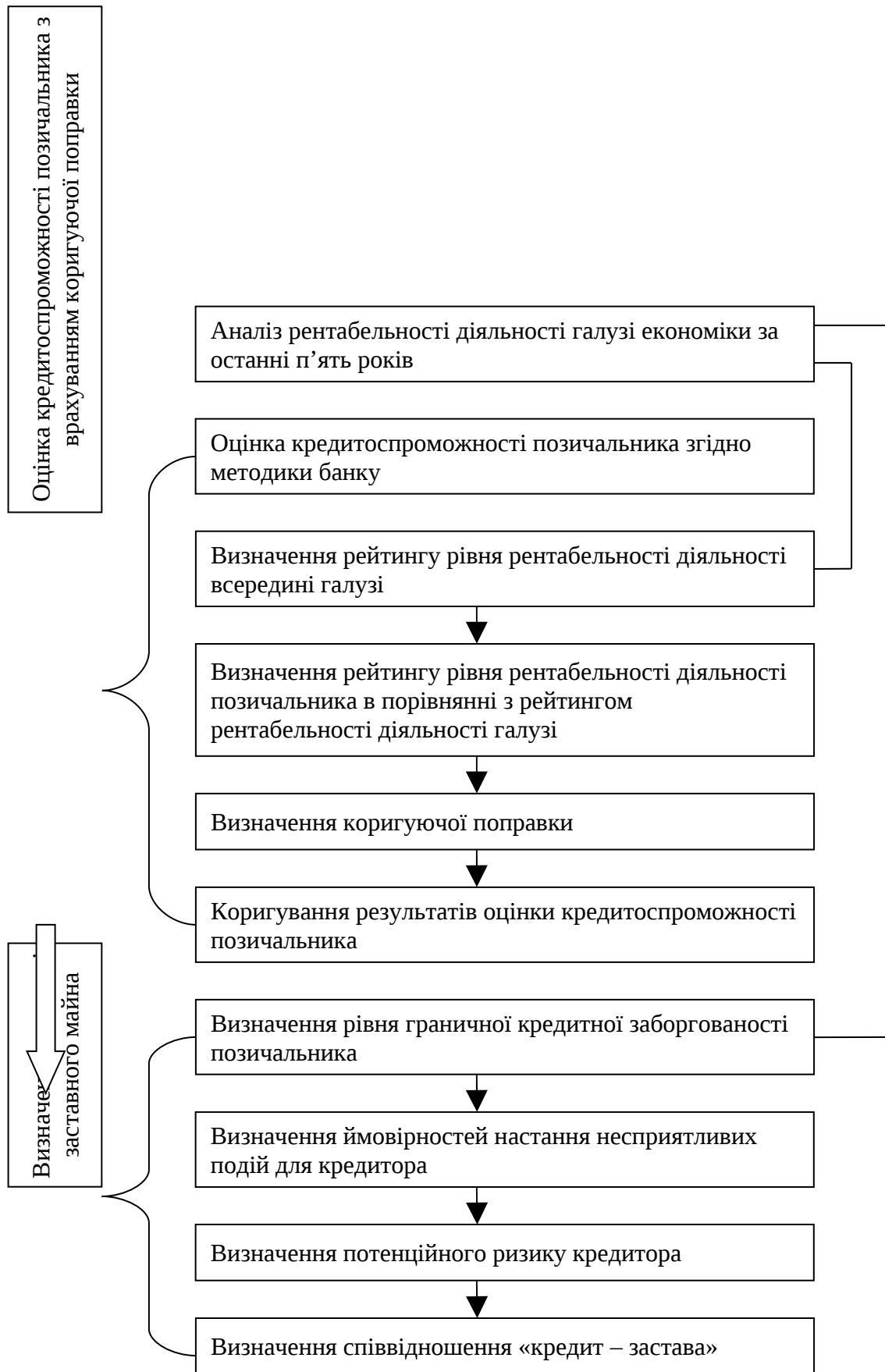

Рис. 2. Структурно-логічної схеми врахування галузевих особливостей діяльності позичальника

Проведення оцінки кредитоспроможності позичальника є основним етапом банківського кредитування, оскільки нездатність виконати зобов'язання однією стороною (позичальником) може вплинути на можливість виконати зобов'язання іншою стороною – банком.

Клієнти можуть погашати заборгованість тільки згідно зі своїми фінансовими можливостями. Видача занадто великих кредитів призведе і клієнта, і банк до складної ситуації. Якщо клієнт не буде здатним виконати свої кредитні зобов'язання банк може зазнати фінансових втрат у цих операціях. Основний підхід до оцінювання кредитоспроможності повинен базуватися на оцінці майбутніх доходів клієнта (аналіз грошових потоків) та можливості цих доходів покривати зобов'язання клієнта банку.

Визначення кредитоспроможності, як базової характеристики, що характеризує можливість встановлення кредитних відносин, набуває свого значення особливо в період кризових явищ в економіці.

Для прийняття обґрунтованого рішення щодо можливості надання кредиту, визначення спроможності позичальника повністю та своєчасно повернути кредит і сплатити відсотки за користування ним, банк здійснює аналіз його кредитоспроможності.

Для досягнення об'єктивної оцінки фінансово-господарської діяльності позичальника показники аналізуються в динаміці якнайменше за три останні звітні дати.

При з'ясуванні фінансового стану позичальника аналізуються грошові потоки за поточними рахунками позичальника якнайменше за останні три місяці. По підприємствах із сезонним характером виробництва проводиться аналіз якнайменше за останні 12 місяців.

При аналізі фінансового стану в обов'язковому порядку аналізується забезпеченість позичальника власними коштами та їх питома вага в заході, на який запитується кредит.

Аналіз фінансового стану позичальника потребує детального вивчення складу дебіторської заборгованості, довгострокових та поточних зобов'язань (у тому числі кредиторської заборгованості), сум, строків їх виникнення, очікуваних (договірних) строків взаєморозрахунків. Обсяги дебіторської заборгованості та товарів (готової продукції) повинні порівнюватися з обсягами зобов'язань (в т.ч. кредиторської заборгованості). При цьому здійснюється аналіз відповідності очікуваних строків повернення дебіторської заборгованості зі строками сплати кредиторської заборгованості.

Аналіз банківської практики свідчить, що застосовувані українськими банками підходи до проведення оцінки кредитоспроможності позичальника відрізняються між собою та, у своїй більшості, не враховують галузевої приналежності позичальника.

Кількісна оцінка та якісна оцінка, як складові оцінки кредитоспроможності позичальника, проводяться використовуючи методіку оцінки кредитоспроможності позичальника банку.

Кількісна оцінка визначає ступінь достатності первинного джерела погашення затребуваного ліміту кредитування – виручки від реалізації, чистого прибутку.

Якісна оцінка характеризує :

- репутацію потенційного позичальника у діловому світі: його позицію на ринку, кредитну історію в комерційних банках, якість роботи з покупцями та постачальниками, ступінь легалізації бізнесу;
- якість менеджменту, яке визначається компетентністю, рівнем освіти, згуртованістю команди менеджерів, які керують підприємством тощо.

Застосування якісних критеріїв дозволяє знизити або підвищити фінансову оцінку або залишити її значення без змін.

На підставі отриманих результатів кількісної та якісної оцінок визначається оцінка кредитоспроможності позичальника, яка надалі коригується на стан розвитку галузі для подальшого отримання відкоригованого кредитного рейтингу позичальника. Підхід до врахування галузевих особливостей діяльності

позичальника передбачає визначення коригуючої поправки до бальної оцінки кредитоспроможності позичальника, як різниці рейтингових оцінок рентабельності діяльності позичальника та ВЕД.

В якості бази для побудови методики рейтингування нами використано Методику розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [10]:

$$R = \sum_{i=1}^n \text{балів} + A, \quad (1)$$

де R – кількість балів, отриманих позичальником згідно діючої у банку методики оцінки кредитоспроможності, скоригованих на вплив галузевих особливостей діяльності;

$\sum_{i=1}^n \text{балів}$ – кількість балів, отриманих позичальником згідно діючої у банку

методики оцінки кредитоспроможності;

A – коригуюча поправка.

В свою чергу, коригуюча поправка розраховується за формулою (2):

$$A = RCP_i^j - RBP_i^j, \quad (2)$$

де RCP_i^j – рейтингова оцінка рівня рентабельності позичальника, приналежного до i -го ВЕД на j -ту дату;

RBP_i^j – рейтингова оцінка рівня рентабельності i -го ВЕД на j -ту дату.

Для розрахунку рейтингової оцінки рівня рентабельності діяльності ВЕД пропонуємо використовувати методику з інтегральним значенням у 10 балів:

$$RBP_i^j = \frac{BP_i^j - BP_i^{\min}}{BP_i^{\max} - BP_i^{\min}} \times 10, \quad (3)$$

де RBP_i^j – рейтингова оцінка рівня рентабельності діяльності i -го ВЕД на j -ту дату;

BP_i^j – рівень рентабельності діяльності i -го ВЕД на j -ту дату;

BP_i^{\min} – мінімальний рівень рентабельності діяльності i -го ВЕД, за аналізований період;

BP_i^{\max} – максимальний рівень рентабельності діяльності i -го ВЕД, за аналізований період.

Підхід до визначення RCP_i^j є аналогічним до визначення RBP_i^j :

$$RCP_i^j = \frac{CP_i^j - BP_i^{\min}}{BP_i^{\max} - BP_i^{\min}} \times 10, \quad (4)$$

де CP_i^j – рівень рентабельності діяльності позичальника i -го ВЕД на j -ту дату.

Підхід до коригування оцінки кредитоспроможності суб'єкта господарювання робить оцінку більш об'єктивною та такою, що відповідає реальній ситуації в економічних процесах країни.

Окрім, ефективної оцінки кредитоспроможності позичальника одним із факторів зниження кредитного ризику виступає забезпечення кредиту. Питання достатності та якості забезпечення загострились у період сучасних економічних умов функціонування банківської системи, який характеризується збільшенням ймовірностей втрати позичальником можливості виконання своїх кредитних зобов'язань.

Визначення необхідного співвідношення «кредит – застава» поєднує між собою всі елементи банківського кредитування та дає можливість банку сформувати якісний кредитний портфель.

Процес визначення співвідношення «кредит – застава» проводиться в наступній послідовності:

1. Визначення ймовірності настання несприятливих подій для кредитора проводиться з використанням розрахунку коефіцієнта варіації:

$$CV = \frac{G}{\bar{x}} \times 100\%, \quad (5)$$

де CV – коефіцієнт варіації рентабельності діяльності, %;

G – середнє квадратичне відхилення рентабельності діяльності;

\bar{x} – середнє очікуване значення рентабельності.

$$p_1 = p_2 = p_3 = \frac{1}{3} CV, \quad (6)$$

де p – імовірність настання несприятливої події для заставоутримувача: неповернення основної суми кредиту (p_1), невиплата відсотків за кредит (p_2), позов стягнення (p_3), у частках одиниці.

2. Визначення потенційного ризику кредитора проводиться за формулою (7):

$$PR = p_1 \times C + p_2 \times r \times C \times T + p_3 \times V, \quad (7)$$

де PR – потенціальний ризик кредитора

p – імовірність настання несприятливої події для заставоутримувача;

C – сума наданого кредиту, грош. од.;

r – процентна ставка за користування кредитом, у частках одиниці;

T – кількість платіжних періодів (місяців, років);

V – витрати на стягнення боргу, грош. од.

3. Визначення коефіцієнту заставного забезпечення:

$$K_{зз} = \frac{1}{1 - \frac{PR}{C}}, \quad (8)$$

де $K_{зз}$ – коефіцієнт заставного забезпечення;

PR – потенційний ризик кредитора;

C – сума наданого кредиту, грош. од.

На основі запропонованого підходу проводиться коригування кредитного рейтингу позичальника та визначається вартість заставного забезпечення по

кредиту. Запропонований підхід надасть можливість об'єктивно оцінювати кредитоспроможність позичальника та визначати розмір необхідного заставного забезпечення по кредиту, враховуючи не лише стан розвитку позичальника а й стан розвитку галузі його діяльності.

Висновки. Представлений підхід ґрунтується на принципах кредитування: строковості, повернення, платності, забезпеченості та цільового використання та має на меті мінімізацію кредитних ризиків, пов'язаних з галузевою приналежністю суб'єктів господарювання. Методичний підхід до врахування галузевих особливостей діяльності позичальника дозволить здійснювати контроль та управління кредитними ризиками, враховувати в режимі реального часу не тільки фінансовий стан позичальника, а й стан розвитку галузі, та приймати обґрунтовані рішення щодо кредитування позичальника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фінанси підприємств : Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф.. А.М. Поддєрьогін. – 6-те вид., перероб. та допов. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
2. Ковалёв В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.
3. Банковское дело : учебник / ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 672 с.
4. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Е. С. Стояновой. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во «Перспектива», 1999. – 656 с.
5. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: Учебный курс. – К.: Эльга Н., Ника – Центр, 2001. – 448 с.
6. Науменкова С.В. Оцінка впливу галузевої приналежності на рівень перспективної платоспроможності позичальника / С.В. Науменкова // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 7. – С. 14 – 21.

7. Управління банківськими ризиками: Навч. посібн./ Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева та ін.; Заг. ред. д-ра екон. наук, Л.О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.
8. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.
9. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання : монографія / А.О. Єпіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та ін. ; за ред. А.О. Єпіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 286 с.
10. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку Державний комітет статистики України / Наказ № 114 від 15 квітня 2003. – [Електронний ресурс] http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm

Дутченко, О.О. Розробка підходу до врахування галузевого фактора діяльності позичальника при проведенні банківського кредитування [Текст] / О.О. Дутченко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2011. – Вип. 1.– С. 86 – 92.